

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ І ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Галина ЧУЙКО, Марія КОМІСАРИК, Богдан ЛЕКО

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чернівецький фінансово-юридичний інститут*

Постановка проблеми. В сучасному суспільстві ідея гуманізації системи освіти трактується як оптимальний розвиток і поєднання психофізичних, інтелектуальних, моральних і духовних якостей особистості в просторі індивідуально орієнтованого навчально-виховного процесу. “Гуманістична освіта повинна створити умови, які уможлиблювали б для учня індивідуальний розвиток, задоволення індивідуальних потреб у розвитку, всебічну суб’єктну активність у мисленні й дії, суб’єктне самовизначення, самореалізацію власної особистості й актуалізацію своїх можливостей у дії, прийняття світу й самого себе, самопізнання, постійне самовдосконалення, творчі пошуки, задоволення цікавості, використання власних задатків для реалізації своїх життєвих цілей, професії або напрямку подальшого навчання, успішне встановлення міжособистісних стосунків, пристосування до оточення, що змінюється” [3]. Основою гармонійного розвитку особистості є фізична підготовленість індивіда. Саме адекватний до віку фізичний розвиток особистості – надійний фундамент функціонування організму і передумова психічного розвитку людини, її творчого довголіття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даній актуальній у нашому суспільстві проблемі присвячено багато досліджень науковців, зокрема, М.В. Дутчака, Т.Ю. Круцевич, Е.Г. Буліч, І.В. Муравова, В.В. Пономарьова, Т.І. Левченка, Г.В. Ложкіна, Б.М. Шияна, Ю.М. Ніколаєва та ін., проте вони не вичерпують усіх аспектів проблеми, яка потребує подальшого ґрунтовного аналізу.

Тому **мета** нашого дослідження – проаналізувати основні проблеми фізичного виховання і спорту в ситуації гуманізації освітнього процесу.

Методи: теоретичний аналіз, систематизація й узагальнення даних наукової літератури.

Виклад основного матеріалу. Гуманізація фізкультурної освіти, з нашого погляду полягає у ставленні вчителя до учня (студента), перш за все, як до рівноцінної з ним людини зі своїми індивідуальними особливостями, інтересами і потребами, системою екзистенційних цінностей, серед яких цінність здорового способу життя та його потенційні наслідки займають відповідне місце.

Фізичне виховання у гуманістичному суспільстві має бути валеологічно орієнтованим, тобто дотримуватись оздоровчого принципу в організації та проведенні занять з фізкультури. Звичайно, основні завдання фізичного виховання у ВНЗ полягають у тому, щоб:

- дати знання і сформувати навички дотримання здорового способу життя;
- ознайомити з основами організації і методиками найефективніших видів і форм раціональної рухової діяльності та сформувати вміння застосовувати їх на практиці;
- дати знання основ методики оздоровлення і фізичного вдосконалення традиційними і нетрадиційними засобами та методами фізичної культури;

- ознайомити з основами професійно-прикладної фізичної підготовки та навчити застосовувати їх на практиці;
- дати знання основ фізичного виховання різних верств населення;
- сформувати стійку звичку до щоденних занять фізичними вправами з використанням різних раціональних форм;
- проводити систематичне фізичне тренування з оздоровчою або спортивною спрямованістю;
- виконувати нормативи професійно-прикладної психофізичної підготовленості;
- інформувати про головні цінності фізичної культури та спорту [6].

Однак не менш важливим, а, можливо, і найголовнішим завданням процесу фізичного виховання має бути медичний принцип: „Не зашкодь!”, тобто у сучасному фізичному вихованні та спорті особливо важливою є валеологічна спрямованість, врахування індивідуальних особливостей здоров'я (здоровлення) учня і студента. Лише у випадку дотримання цього можливий адекватний вплив занять фізичним вихованням і спортом на здоров'я, самопочуття, психофізичний розвиток особистості молодого людини. З цією метою, на нашу думку, вчитель (викладач) фізвиховання має дотримуватися таких принципів: 1) перед початком занять з фізичного виховання вивчити відомості про стан здоров'я своїх учнів; 2) визначити принаймні за однією методикою (наприклад, К.Купера, Г.Л. Апанасенко, Р.Г. Науменко, РWC₁₇₀) рівень фізичного розвитку кожного учня (студента); 3) розробити відповідні методики проведення занять за індивідуальними завданнями для наступних груп: а) для учнів з високим рівнем фізичного розвитку; б) для тих, у кого є проблеми зі здоров'ям (відповідно до медичного діагнозу); 4) ретельно продумувати і дозувати фізичні навантаження як протягом кожного заняття, так і залежно від пори року, рівня фізичної підготовленості групи. Засоби фізичної культури, що правильно використовуються, сприяють нормалізації енергетики організму та його психоемоційного і фізичного стану за рахунок зміцнення м'язової системи, скелетно-зв'язкового апарату та підвищення функціональних можливостей усіх систем організму. Проте, необхідно підбирати такий руховий режим і таке фізичне навантаження, щоб вони були адекватними фізіологічним і психоемоційним параметрам та рівню здоров'я кожного студента. [7]

Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту мають об'єктивно-суб'єктивний характер, оскільки на місце їх у суспільстві, та загальній культурі особистості впливає, перше, ставлення суспільства до фізичної культури і спорту, рівень фінансового та методичного забезпечення даної галузі, що продовжує і досі залишатися недостатнім (неадекватним), а це, в свою чергу, формує відповідне ставлення до фізичного виховання і спорту членів даного соціуму як віддзеркалення ставлення держави; подруге, не менш значимим у сприйнятті фізкультури і спорту та їх оцінці є особистісний фактор: яким би високим не був у суспільстві рівень розвитку фізкультури і спорту, матеріально і методично забезпеченим, технічно оснащеним, залишається ще індивідуальний інтерес до занять фізичною культурою і спортом та зацікавленість у досягненні певних результатів у даній галузі (для занять власне спортом особливого значення набувають ще і спортивні здібності). Інший бік особистісного фактора, що є також проблемним, – вчитель фізичної культури чи спортивний тренер. У час реорганізації освіти і переходу на Болонську систему навчання, європеїзації освіти

особливо зростає роль особистості вчителя (викладача) у навчально-виховному процесі, що ставить серйозні (проте, об'єктивно обґрунтовані) вимоги до рівня його кваліфікації і професійно значимих якостей. А пам'ятаючи, що вчитель – член і продукт розвитку певного суспільства, саме на соціум покладається виховання вчителя фізичної культури, гідного розвивати і виховувати підростаюче покоління, та бути відповідальним за здоров'я, творчий розвиток і тривалу фізичну працездатність молоді.

Ще одним суб'єктивним фактором, що впливає на розвиток фізкультури і спорту у нашому суспільстві, є відсутність серйозної мотивації занять фізичним вихованням і спортом. Згідно нашому опитуванню студентів, переважна більшість з них ігнорують оздоровчий мотив занять фізкультурою і спортом, абсолютно не розуміючи їх валеологічного спрямування.

Цей факт на наш погляд, об'єктивно зумовлений ставленням суспільства до проблеми розвитку фізичної культури і спорту та відсутністю в державі дійсної пропаганди здорового способу життя та розуміння об'єктивної ролі в даному процесі та досягненні успіхів занять з фізичного виховання та спорту.

Багато дисциплін, предметів, що вивчаються учнями і студентами, не входять до їх актуальних, навіть базових потреб [3], тоді як фізичне виховання і спорт сприяють реалізації вродженої людської потреби в русі й активності, об'єктивно актуальними потребами будь-якої особистості не залежно від професії. Проблема лише в тому, що не кожен усвідомлює цю потребу як актуальну чи потенційну, принаймні у дитячому чи юнацькому (студентському) віці. Однак, згідно С.-А. Тісса: “фізичні вправи за своєю дією можуть замінити будь-які ліки, але всі ліки світу не можуть замінити дії фізичних вправ” [1], а “фізичне тренування представляє собою єдину, але найбільш сильну можливість використати рухову активність в оздоровчих цілях” [1]. Тоді як “зниження рухової активності у першу чергу виявляється на порушень з боку нервової, серцево-судинної систем, органів дихання, травної системи” [7].

Зауважимо, що спортивні здібності, які формуються на основі відповідних задатків, є в значній мірі спадковими, хоча і цей факт не виключає „можливості впливу середовища на формування... індивідуального розвитку” [5]. Згідно Л.П.Сергієнка, факторів, що впливають на індивідуальну змінюваність рухових та інших фізичних здібностей, а також на фізичну працездатність людини, відносяться: харчування, екологічні фактори, соціально-економічні умови, інфекційні захворювання, ін. Одні з найважливіші серед них – екологічні фактори, зокрема, “радіація, що негативно впливає на рухову активність, розвиток рухових здібностей та функціональних можливостей дітей” [5].

Наступною суспільною проблемою, що впливає на мотивацію занять спортом є вплив ринкових відносин, що активно формуються у нашому суспільстві, але далі від досконалих форм. Зокрема, в науковій літературі виділяють такі наслідки ринкових відносин соціуму для розвитку фізичної культури і спорту, пов'язаних з виключенням даної сфери з життєдіяльності людини:

- зниження інтересу до занять фізичними вправами, особливо в традиційних формах, що мало враховують потреби, мотиви та ціннісні орієнтації самого студента у зміні власної фізичної природи;
- недостатня готовність людини перейти до організації самодіяльних форм занять фізичною діяльністю, активно та цілеспрямовано вирішувати завдання

культурного перетворення власної фізичної природи, зміцнення свого здоров'я і підвищення творчого довголіття;

- невідповідність рівня компетенції викладача та методистів фізичної культури сучасним вимогам виявляється в їх недостатній професійній готовності оволодіти новим змістом і формами занять фізичними вправами, новими сучасними технологіями, методами і формами їх організації;
- запускання і руйнування спортивних майданчиків і стадіонів унаслідок функціональної неповноти їх персоналу організовувати та культивувати нетрадиційні види фізичної діяльності, впроваджувати в життя людей нові форми фізкультурно-спортивних заходів, що одержують останнім часом все поширення у світовій спільноті [4].

Цілком погоджуємося із цими “наслідками”, правда, не з порядком їх викладу: на перше місце варто було б поставити 3 наслідок, адже інші – похідні від нього. Саме ця особистості (індивідуальності) викладача фізичного виховання і спорту залежить у значній мірі і формування інтересу, і мотивації занять фізкультурною його учнів, і подальша готовність їх перейти до самостійних занять фізичним вихованням і спортом, і “культивування нетрадиційних видів фізичної діяльності” (навіть всупереч об'єктивному фактору – відсутності спортивного інвентарю і т. ін.).

Зауважимо також, що ринковий тип орієнтації особистості як найбільш характерний для нашого часу варіант непродуктивної (асимілятивної) орієнтації уперше найгрунтовніше описав Е.Фромм: “Для ринкової особистості увесь світ перетворений у предмет купівлі-продажу – не тільки речі, але й сама людина, її фізична сила, широтність, знання, уміння, навички, думки, почуття і навіть посмішка” [2].

Люди цього типу сприймають себе й інших як товар, чия індивідуальна цінність прямо залежить від ціни, яку за них готовий заплатити ринок, тобто цінність людини стає еквівалентною обмінній цінності.

Отже, зникає необхідність для людини володіти певною абсолютною (об'єктивною) цінністю, наприклад, бути спеціалістом у певній професії (наприклад, вчителя фізичної культури і спорту) з адекватним набором знань, умінь і навичок, професійного досвіду і майстерності. Реальна цінність людини, почуття ідентичності, індивідуальність і своєрідна неповторність підміняється ринковою цінністю, що означається не внутрішньою суттю людини чи її особистими якостями, а тим, “як вона вміє себе продати за допомогою зовнішності, привабливості, енергійності, впевненості в собі, вмінню спілкуватися, відповідності до типу, який має попит на ринку особистості, при цьому успіх залежить від вмінь продати свою особистість, перетворити себе на товар, який користується попитом. Для цього з'являються моделі людей, котрі досягли успіху, який стає найвищою цінністю в житті і життєдіяльності. Так відбувається страшний процес деморалізації талановитих людей...” [2, 360].

За таких умов цілком зрозуміле небажання (і подекуди – неприховане) вчителя фізичної культури вдосконалювати свою спортивну майстерність, з одного боку, і з іншого, – прикладати відповідні зусилля для навчання своїх учнів. Цьому сприяє й недостатня оцінка суспільством учительської праці, що знижує її обмінну цінність настільки, що позбавляє вчителя фізичного виховання і спорту подекуди й бажання працювати в обраній галузі і штовхає на пошуки більш оплачуваного місця роботи.

Висновки. Процес гуманізації освіти актуалізує перед освітньою системою України важливі проблеми і завдання, реалізація яких не лише сприятиме

вдосконаленню засобів, методів і форм навчального процесу, впровадження інноваційних технологій, але й в результаті – входження України до європейського освітнього простору, гуманізації соціальних стосунків. І в цьому процесі непересічну роль належить фізичній культурі і спорту, що історично були носіями гуманізму і миру. Тому вирішення проблем фізичної культури і спорту, що нагромадилися в нашій країні, є запорукою зростання мотивації молоді до занять фізичним вихованням і спортом, розуміння їх базового значення у забезпеченні гідного життя людини та її творчого довголіття.

Література

1. Булич Э.Г., Мурахов И.В. *Здоровье человека: биологическая основа жизнедеятельности и двигательная активность в её стимуляции.* – К.: Олимпийская литература, 2003. – 424 с.
2. Дмитренко А.К., Чуйко Г.В. *Основи гуманістичної психології: Навчально-методичний посібник.* – Чернівці: Прут, 2002. – 268 с.
3. Левченко Т.І. *Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах* – Вінниця: Нова Книга, 2002. – 512 с.
4. Путров С.Ю. *Проблема фізичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів у теорії і практиці // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки.* – Збірник наук. праць. – Вип.30. – К.: Запоріжжя, 2004. – С.349-357.
5. Сергиенко Л.П. *Основи спортивної генетики.* – К.: Вища шк., 2004. – 631 с.
6. *Теория и методика физического воспитания / Под ред. Т.Ю. Круцевич.* – К.: Олимпийская литература, 2003. – Т.2. – 390 с.
7. *Физическая культура и здоровье: Учебник / Под ред. В.В. Пономарёвой.* – М.: ГОУ ВУНМЦ, 2001. – 352 с.

HUMANIZATION OF EDUCATION AND THE PROBLEMS OF PHYSICAL TRAINING AND SPORT

Galina CHUIKO, Mariya KOMISARYK, Bogdan LEKO

*Chernivtsy national university named Yuri Fedkovitch
Chernivtsy financial-loyal institution*

Abstract. Article is deals with the analyses of the main problems of physical training and sport in our country, such as: necessity of the valeological aspect of physical training and sport, absence of adequate scientific, methodical and financial supplying of them, objective demands to teacher of physical training and sport couch and others, which solvation will help the humanization process in education and growing the attention to health and life of person.

Key words: humanization process, physical training, valeological aspect.
